

Oefening: analyse van een satirische kaart van Europa bij het begin van de Eerste Wereldoorlog

« Momentaufnahme von Europa und Halbasien : 1914-1915 »

Materiaal:

- De twee kaarten die zich op het einde van het dossier bevinden (A4 – kleur)
- Een woordenboek/internet

Thema's:

- Aan de hand van deze oefening kan u het begin van de Eerste Wereldoorlog uitleggen aan uw klas. Wie was betrokken? Waarom? Hoe werd een dominospel in gang gezet dat de hele wereld meesleepte in dit conflict?
- Tijdens de analyse van de kaart krijgt u inzage in het standpunt van één van de betrokken partijen: Duitsland.

Opmerking:

- Sommige besproken elementen van de kaart zijn – wegens een gebrek aan bronnen – interpretaties. Daarom dat een aantal zaken in de voorwaardelijke vorm geïnterpreteerd zijn. Bent u het met sommige zaken niet eens? Beschikt u over bijkomende informatie. Neem dan gerust met ons contact op. Mail naar erfgoedklassen@coudenberg.com.
- U kan uiteraard dit pedagogisch dossier gebruiken of aanpassen hoe het u en uw leerlingen het beste uitkomt.

Meer lesmateriaal: <https://www.erfgoedklassen.brussels/lesmateriaal/14-18-oorlog-op-tablets/>

1. Identiteitskaart van het document

- Lithografie op papier (537 mm x 728 mm)
- Auteur: Kaspar W.
- Uitgever: Graht und Kaspar, Hambourg
- Jaar van publicatie: 1915
- Nationaliteit van de auteur:Duits.....
- De kaart stelt Europa voor in het jaar 1914 - 15

2. Grenzen

Vergelijk deze kaart met de actuele kaart van Europa. Welke landen worden door onderstaande details weergegeven? Schrijf hun naam op de stippellijntjes.

	=Frankrijk.....		=Duitsland.....
	=Duitsland.....		= Oostenrijk-Hongarije
	= ...Verenigd Koninkrijk....		= Servië
	=Rusland.....		= Montenegro
	=Zwitserland.....		=Nederland.....
	=Italië.....		=Spanje.....
	= Ottomaanse Rijk		

De grenzen van sommige landen zijn sindsdien veranderd.

- Oostenrijk-Hongarije was een grootmacht. Over hoeveel huidige landen strekte haar grondgebied zich uit?

1 6 12 24

- Is het Duitse grondgebied in 1914 hetzelfde als vandaag? JA - [NEE](#)

- Vandaag is het... groter kleiner

- Welk groot Europees land vind je niet terug op de kaart van 1914?

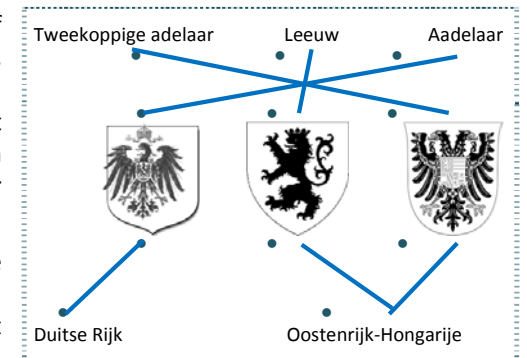
Roemenië Polen Bulgarije

3. De symbolen

De wapenschilden...

Landen hebben een wapenschild of blazoen. Dit is historisch gegroeid, waardoor bij het ontstaan van een land er vaak werd gekozen voor het wapenschild van de vorst, als een soort identiteitskaart. Dikwijls zijn er dieren op afgebeeld.

- Verbind elk dier met zijn juiste wapenschild.
- Verbind het wapenschild met het land dat het in 1914 symboliseerde.

Tip: het antwoord vind je op de kaart van 1914, maar opgepast: twee wapenschilden kunnen verbonden worden aan hetzelfde land.

Andere dieren...

- Noteer onder elk dier het land dat het voorstelt op de kaart.
Tip: verschillende dieren kunnen bij hetzelfde land horen.
- Naar welk van de onderstaande teksten verwijzen deze dieren? Verbind hen met het juiste tekstblokje.

Wolf Beer Egel Bulldog

Russische Rijk **Russische Rijk** **Zwitserland** **Britse Rijk**

Dit dier maakt in dit land deel uit van vele verhalen. Door zijn grootte en gegrom jaagt hij schrik aan, maar krijgt hij ook respect.

Dit gevaarlijke dier zwerft in roedel rond in dit immense land.

Men vertelt dat het leger van dit land, nadat het verslagen was, terugkeerde met zijn kanonnen en opgeheven lanzen, zoals de stekels van een egel. Sindsdien symboliseert dit dier de neutraliteit van een land, dat niet meer bij een oorlog wil betrokken zijn.

Men gebruikte dit dier in de Middeleeuwen om met stieren te vechten. Je hoort dat nog aan zijn naam (in de taal van dat land).

- Meer anekdotisch...

- Zoek dit eiland op de kaart:
- Wat stelt dit voorwerp voor? **een sardineblikje**.....
- Hoe heet dit eiland? **Sardinië**.....
- Zoek de link tussen de inhoud van dit voorwerp en het eiland (het internet/ verklarend woordenboek).

Tip:

Rond het eiland Sardinië kwam een bepaald soort vis veel voor. Hij werd naar het eiland genoemd: de sardine

4. Europa in 1914

1) Duitse Rijk

- Het personage dat dit land symboliseert is een...: soldaat burger
- Op welk land trapt hij met zijn achterste voet? **Rusland (Russische Rijk)**
- Op welk land trapt hij met zijn voorste voet?.....**Frankrijk**.....
- Het personage draagt kanonnen op zijn rug die dieren afvuren op het Verenigd Koninkrijk. Welke dieren?
 - muggen bijen spinnen
- Wat symboliseren deze dieren?
 - een vrije en individualistische maatschappij
 - een ordelijke en efficiënte maatschappij

2) Oostenrijk-Hongarije

Over welke landen wil Oostenrijk-Hongarije domineren?

Montenegro..... en**Servië**.....

Tip: observeer de tweekoppige adelaar.

3) Servië

- Wat houdt de besnorde persoon in zijn rechterhand?

De Oostenrijkse kroon

Een Duitse punthelm

Een Russische oesjanka (muts)

- Is hij dit voorwerp gunstig gezind? JA / **NEE**
- Wat symboliseert deze kroon?
 - een overheersend keizerrijk een zachtaardig koninkrijk
- Op welk dier zit hij?**een varken**.....
- Welk ander voorwerp is er links naast hem afgebeeld?

Een helm

Een bom

Een horloge

4) Russische Rijk

- Welke scènes worden er in het Russische Rijk uitgebeeld?
 - smulpartijen, bals, feesten, sport...
 - honger, vervolging, ophanging, gevangenschap,...
- Observeer de officier die met zijn rug is uitgebeeld. Naar wie richt hij zijn hand op?
 - de buitenlandse vijand
 - zijn eigen volk
- Hij houdt een « Friedens Vertrag » in zijn hand. Wat betekent dit?
 - een huurcontract
 - een vredesverdrag

5) Frankrijk

Tijdens de oorlog van 1870 heeft Frankrijk 2 regio's aan Duitsland verloren: Elsas en Lotharingen.

- Wat is de slogan van Frankrijk?

- Liberté, égalité, fraternité (vrijheid, gelijkheid, broederschap)
- L'union fait la force (eendracht maakt macht)

- Wat kan je op de kaart tussen de regels lezen?
 - résistance (verzet)
 - revanche (wraak)
 - ressemblance (overeenkomst)
- Wat overkomt de Franse soldaat? **hij wordt aangevallen met een obus**
- Wie valt hem aan?**Duitsland**.....

6) België

- Beschrijf wat het Belgische personage overkomt.

.....**het wordt vermorzeld, plat gedrukt**.....
- Tot welk land behoort de hand die dit doet?

.....**Duitse Rijk**.....

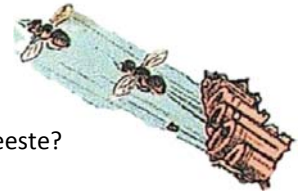
7) Britse Rijk

- Welk land richt zijn kanonnen op Groot-Brittannië?

.....**Duitse Rijk**.....
- Welk deel van het leger typeert de Britse macht het meeste?

Tip: kijk goed naar de westkust van het land.

 - landmacht
 - luchtmacht
 - zeemacht of marine

8) Italië

- Vecht men in Italië? JA – **NEE**
- Wat doet men in Italië? ...**slapen**...

9) De neutrale landen

- Sommige landen namen niet deel aan de oorlog, de neutrale landen. Vind hen op de kaart terug aan de hand van onderstaande details en schrijf hun naam op de stippellijntjes.

=**Zwitserland**.....

=**Nederland**.....

=**Spanje**.....

=**Noorwegen**.....

en ...**Zweden**.....

= ...**Denemarken**.....

- Waaraan kan je opmaken dat deze landen niet in oorlog zijn?

... **Ze slapen, ze rusten, ze hebben een rustige uitstraling, er is een overvloed aan voeding in die landen, ze zijn niet uitgebeeld als militairen...**

5. Een dominospel...

Wie is tegen wie? Wie is met wie? Hoe is de oorlog kunnen ontstaan en groeien?

Om dit te begrijpen moet je weten dat de Europese grootmachten vóór de oorlog bondgenootschappen met elkaar hadden gesloten. Hierdoor moesten ze elkaar in tijden van bedreiging ter hulp schieten.

Bondgenootschappen : Rusland ○○ Servië
 Oostenrijk-Hongarije ○○ Duitsland
 Frankrijk ○○ Rusland
 België ○○ Groot-Brittannië

- Vul de naam van de landen in op onderstaand schema om zo het dominospel van het begin van de oorlog te ontdekken. **Tip:** baseer je op boven vernoemde bondgenootschappen ; ook de kaart kan je helpen.

6. Twee kampen

- Vervolledig onderstaande kaart om de twee kampen visueel voor te stellen die tijdens de oorlog tegen elkaar vechten. Kleur in...
 - het blauw de **Geallieerden**: ons land en zijn bondgenoten;
 - het rood de **Centralen**: de tegenstanders van ons land;
 - het groen de neutrale landen.
 Om jullie te helpen zijn er reeds enkele landen op de kaart ingekleurd.

7. Een wereldoorlog?

Hier zie je een Senegalese schutter, tijdens WO I. Zoek er één op de kaart.

- Voor welk land vecht hij?

Frankrijk.....

- Waarom, denk je?

- omdat Senegal een kolonie van Frankrijk was.
- omdat Frankrijk een multiculturele samenleving was.

8. Standpunt

1) De kampen

• De Geallieerden

- Welk land wordt als luis voorgesteld?
 Servië Frankrijk Montenegro

Welke eigenschap heeft dit dier?

- Het voedt zich met het bloed van zijn gastheer.
- Het veroorzaakt jeuk.

- Welk land wil de Oostenrijks-Hongaarse kroon pijn doen ?

- Servië Frankrijk Bosnië-Herzegovina

- Welk land is voorgesteld als een kruidvat?

- Servië Frankrijk Griekenland

- Welk land wordt als wreed voor zijn eigen volk voorgesteld?

- Servië Frankrijk Rusland

- Welk land wordt voorgesteld als een angstige, laffe soldaat?

- Servië Frankrijk Bosnië-Herzegovina

→ Spot de auteur van de kaart met deze landen? **JA** - NEE

→ Ter herinnering: welke nationaliteit heeft de auteur van deze kaart? **Duitser**

→ Zijn de landen die je aankruiste vrienden of vijanden van de auteur? **vijanden**

• De Centralen

- Welk land heeft België in zijn greep? **Duitsland**

- Welk land domineert Servië en Montenegro? **Oostenrijk-Hongarije**

- Geven deze twee landen de indruk van verliezers of winnaars te zijn? **winnaars**

→ Spot de auteur met deze twee landen ? JA - **NEE**

→ Zijn het vrienden of vijanden van de auteur? **vrienden**

• De neutrale landen

- Welke landen worden worden door slapende personages gesymboliseerd?

- Italië Spanje Finland

→ Denk je dat de auteur van de kaart het op prijs stelt dat ze niet deelnemen aan het conflict? JA - **NEE**

2) Aangepaste namen

De kaart is in het Duits. De namen van de zeeën zijn aangepast om er een woordspel met betekenis van te maken. Zoek op het internet/woordenboek de betekenissen van de onderstaande namen:

- Mord See: **Moordzee**.....
- Tod See: **Doodzee**.....
- Der Skandal: **Het schandaal**.....
- Das fatale Meer: **De fatale Zee**.....

→ Welke visie heeft de auteur op de oorlog? **Pessimistisch, negatief,...**

3) Tot besluit

**luis – bulldog – beer – angstige soldaat – bommenwerper
– ingeslapen personage...**

- Hoe heet de manier waarop de landen op de kaart worden voorgesteld?

- karikatuur stereotype veralgemening vooroordeel

De leerlingen kunnen één of meerdere antwoorden aankruisen. De observatie van deze kaart is ook een interpretatie en kan op die manier stof zijn voor een klasdiscussie. Zie ook de vraag hieronder.

- Geef een actueel voorbeeld van een vooroordeel/veralgemening/karikatuur dat gelinkt is met een nationaliteit.

...Nederlanders zijn gierig, Marokkanen zijn dieven, Walen zijn lui, Vlamingen zijn harde werkers, leren zijn dronkelappen,.....

Bespreek dit met de klas.

Uitleg bij de oefeningen

1. Identiteitskaart van het basisdocument

Deze kaart, gepubliceerd in 1915 in Hamburg door uitgever en auteur, W. Kaspar, geeft met scherpe humor de landen van Europa bij het begin van de oorlog weer (1914). Satirische kaarten worden courant op de markt gebracht vanaf het einde van de 19de eeuw. Zij illustreren, zeer subjectief, de politieke situatie in Europa en de relatie tussen landen onderling. Het zijn karikaturen.

U kan hetzelfde type van kaarten bekijken op: [la boîte verte](#).

2. De grenzen (op de kaart van 1914/15)

Eerste stap. De leerlingen trachten de Europes landen te herkennen. Sommige grenzen zijn sindsdien veranderd. We merken op dat...

- Elsas en Lotharingen in 1914 deel uitmaken van het Duitse Rijk.
- Polen in 1914 niet op de kaart staat. Vanaf het einde van de 18de eeuw was het Poolse grondgebied verdeeld onder Oostenrijk-Hongarije, het Russische Rijk en het Duitse Rijk. In 1918 herwint Polen zijn onafhankelijkheid, als gevolg van de Duitse en Oostenrijks-Hongaarse nederlaag.
- Oostenrijk-Hongarije na de oorlog ontmanteld werd als gevolg van haar nederlaag. Het Rijk verbrokkelde in zeven andere landen (Oostenrijk, Hongarije, Tsjechië, Slovakije, Slovenië, Kroatië, Bosnië) of verloor grondgebied aan vijf andere landen (Roemenië, Polen, Italië, Slovenië, Oekraïne).

3. De symbolen

- De leerlingen ontdekken de wapenschilden van het Duitse Rijk en Oostenrijk-Hongarije. Deze landen zijn op de kaart met hun 'officiële' emblemen afgebeeld. Je herkent duidelijk de adelaar, symbool voor het Duitse Rijk. De tweekoppige adelaar verwijst naar de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije, maar is eigenlijk het familiewapen van Habsburgers. Hij wordt bijvoorbeeld reeds afgebeeld op het wapenschild van keizer Karel V.
- De andere landen worden minder 'formeel' weergegeven:
 - ✚ Rusland wordt gesymboliseerd door de beer en de wolf, dieren die in de regio vaak voorkwamen en die vaak een rol speelden in verhaaltjes en legendes. (Vandaag gebruikt Rusland de beer als haar symbool op de Olympische Spelen).
 - ✚ De bulldog symboliseert Groot-Brittannië. Deze honden worden gelinkt aan agressiviteit.

✚ De egel geeft het neutrale Zwitserland weer.

✚ Meer anecdotisch wordt Sardinië voorgesteld als een sardineblikje. Volgens de overlevering zouden rond Sardinië een bepaald soort vis veel zijn voorgekomen die dan een naam kreeg die refereert naar het eiland: de sardine.

4. De Europese landen in 1914

- Het Duitse Rijk

Het Rijk wordt voorgesteld als een burger die op twee fronten aanvalt: tegen Frankrijk en het Russische Rijk. Het personage draagt kanonnen op zijn rug die bijen afschieten op Groot-Brittannië. Bijen leven heel gestructureerd en volgens een vaste hiërarchie in hun bijenkorf samen. Zo wordt de bij geassocieerd met een efficiënte en geordende samenleving. Duitsland wordt dus op de kaart voorgesteld als een land dat een goed gestructeerde militaire samenleving heeft.

- Oostenrijk-Hongarije

De tweekoppige adelaar bedreigt duidelijk Montenegro en Servië. De leeuw valt Rusland aan met een kanon, of verdedigt zich tegen de Russische beer. De adelaar steekt een zwaard in de Servische slang. Het zwaard der gerechtigheid?

- Servië

Een Serviër pulkt met een mes aan de keizerlijke kroon van Oostenrijk. Hij lijkt er de fameuze robijn te willen afsnijden die de kroon versiert. Servië wordt geassocieerd met een bom, net als Montenegro. De Serviër zit op een varken. Dit is een verwijzing naar de 'Varkensoorlog', een economisch conflict tussen Servië en Oostenrijk-Hongarije (1906-09), dat ook ertoe heeft bijgedragen dat Oostenrijk-Hongarije in 1914 Servië aanvalt.

- Russische Rijk

In de voorstelling van de Russische leiders lijken zij eerder bezig te zijn met hun eigen volk (ophanging, gevangenis, honger) dan met het conflict.

De soldaat, uiterst rechts op de kaart, met zijn rug naar de kijker, lijkt bevelen te geven aan de wolven die de plattelandsbevolking achternazitten. Of heft hij zijn hand op om de wolven tegen te houden? Hij houdt in zijn linkerhand een 'vredesverdrag' dat in 1899 in Den Haag werd getekend, maar in 1900 van kracht werd. De eerste 'vredesconferentie van Den Haag' was een initiatief van tsaar Nikolaas II. De bepalingen tussen verschillende deelnemende landen regelde afspraken over oorlogsvoering. Hier lijkt de Russische officier geen rekening te houden met het document, omdat hij het ietwat achter zijn rug houdt. **Finland**, deel van het Russische Rijk, wordt voorgesteld als een soldaat die richting Rusland schopt en kwaad zijn vuisten balt.

- Frankrijk

Tussen de woorden « liberté - égalité - fraternité » (vrijheid, gelijkheid, broederschap), lezen we – net onder égalité – ‘revanche’ (wraak), wat net in tegenspraak is met de Franse leuze. Tijdens de oorlog van 1870 heeft Frankrijk Elzas en Lotharingen verloren aan het Duitse Rijk. Dit voedde een wrok tegen Duitsland. Het woord is letterlijk tussen de regels geplaatst om te onderstrepen dat dit gevoel alomtegenwoordig is.

Op de kaart is een angstige Franse soldaat afgebeeld die zich terugtrekt voor Duitse obussen.

- België

Als je aandachtig kijkt, zie je dat het land is afgebeeld als een klein wezentje dat door een immense Duitse hand vermorzeld wordt (misschien een Belgische soldaat?). Op 4 augustus 1914 valt Duitsland België binnen. Meer dan 4 jaar zal het land onder Duitse bezetting gebukt gaan (zie ‘oorlog op tablets’ en pedagogisch dossier).

- Britse Rijk

Duitse kanonnen bombarderen Groot-Brittannië, meer bepaald de eilandjes boven Schotland. Ze verwijzen waarschijnlijk naar de eerste bombardementen op Groot-Brittannië in 1915. De verschillende schepen aan de andere kant van Groot-Brittannië wijzen op het belang van de Britse marine. Door de Britse blokkade op zee geraken vele goederen niet meer in België en Duitsland, met als gevolg dat de Belgen al snel honger lijden. (zie pedagogisch dossier).

- Italië

Italië wordt als een halfnaakte, slapende vrouw voorgesteld. Dit kan verwijzen naar de standbeelden uit de Oudheid, bijvoorbeeld een cariatide. Op dat ogenblik neemt Italië nog niet deel aan de oorlog. Dit laat ons toe de kaart iets preciezer te dateren. In 1914 is het land nog tegen een oorlog. Aanvankelijk was Italië met Oostenrijk-Hongarije en Duitsland verbonden in de Triple Alliantie, maar het land verandert van kamp. Vanaf mei 1915 vecht Italië aan de zijde van de Geallieerden, in de hoop op gebiedswinst bij een eventuele overwinning. We kunnen dus besluiten dat deze kaart Europa voorstelt vóór mei 1915.

- Sommige landen blijven neutraal. Het neutrale België wordt bij de oorlog betrokken door de Duitse inval, maar andere landen kunnen hun neutraliteit vrijwaren. Zij nemen dus niet deel aan de oorlog. Zwitserland is een neutraal land sinds 1815. Nederland is als klein land vanaf zijn ontstaan in 1830 neutraal. Denemarken kiest voor de neutraliteit. In Spanje zijn de meningen verdeeld over de Geallieerden en de Centralen. Noorwegen en

Zweden zijn neutraal, maar Noorwegen geeft wel hulp op zee aan de Britten en Zweden verschaft financiële hulp aan Duitsland. De neutrale landen verschillen in hun voorstelling van de andere omdat ze als burgers worden voorgesteld (behalve Zwitserland), dikwijls rijkelijk omgeven door landbouwproducten. Dit zou kunnen verwijzen naar het idee dat oorlog voor voedselschaarste zorgt en dat de landen die niet meevechten meer dan voldoende te eten hebben.

Sommige landen werden niet als oefening in dit dossier opgenomen. Hieronder vindt u wat meer uitleg over de voorstelling van deze landen.

- Het **Ottomaanse Rijk** heft het zwaard en zijn vlag op tegen het Russische Rijk. De Turkse maan kijkt boos richting Rusland. Het gedeelte van Turkije in Europa wordt voorgesteld als een soldaat die zich met handen en voeten tracht vast te houden aan het grote gedeelte van Turkije dat in Azië is gelegen. Er is een ketting gespannen tussen de ingang van de Bosporus en de Zwarte Zee. De Russische vloot kan de Zwarte Zee niet meer uit.
- **Albanië** wordt voorgesteld als een lege troon met een vraagteken. Vlak voor de oorlog, in 1912, wordt Albanië onafhankelijk van het Ottomaanse Rijk. De Europese Grootmachten willen dat het landje een prinsdom wordt. In februari 1914 vindt men een geschikte vorst, maar het land is in anarchie en al in september 1914 verlaat de kersverse vorst zijn onbestuurbare rijk en laat een lege troon achter. Tijdens de oorlog wordt Albanië door verschillende landen bezet.
- De soldaat die **Bulgarije** voorstelt, zaagt de hand af van een **Griekse** soldaat. De hand komt overeen met **Macedonië**. Eigenlijk stelt het zo de Balkan voor als een lappen deken van verschillende culturen, talen en religies. Bij het begin van de 20ste eeuw zijn deze landen nog onder Ottomaanse overheersing. De herverdeling van de hele regio met nieuwe grenzen gebeurt tijdens de Balkanoorlogen (1912-1913). De situatie blijft er echter explosief tot aan en na de Eerste Wereldoorlog. Merk dan ook het kruidvat op, afgebeeld op de Griekse Peloponessos.

5. Het dominospel

Over het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog vindt u meer informatie in het pedagogisch dossier. [pedagogisch dossier](#).

Om te begrijpen hoe deze oorlog zo is kunnen escaleren moet men het geheel in zijn toenmalige context plaatsen. De oorzaken voor deze explosie van geweld zijn immers al

geruime tijd latent aan het werk. Er dient zich enkel nog een aanleiding voor te doen. In 1914 bestaat Europa grotendeels uit grootmachten die op economisch en politiek vlak willen domineren. Allen streven ze terreinwinst na, in Europa en/of via kolonies. Er is dan ook een stevige wapenwedloop aan de gang. Ondertussen viert nationalisme hoogtij. In landen met bevolkingsgroepen uit verschillende culturen ontstaat een grote onrust, omdat elk zoekt naar een eigen onafhankelijke staat voor de eigen cultuur.

Aan de vooravond van de oorlog heerst er een grote rivaliteit tussen de verschillende staten, hoewel hun vorsten familie zijn van elkaar: Willem II, George V, Nikolaas II en Albert I zijn neven. Bovendien zijn deze staten onderling verbonden via verdragen die elkaar een bevoorrechte plaats geven of wederzijdse hulp garanderen. Zo lijkt het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog op een dominospel: elk land dat bij de oorlog betrokken wordt, sleurt zijn verdragspartners mee in het conflict.

De moord op de Oostenrijkse kroonprins Frans Ferdinand in Servajevo, de Bosnische hoofdstad, is het startschot, de aanleiding die de domino's in beweging zet. Bosnië-Herzegovina is in 1908 geannexeerd door Oostenrijk-Hongarije. Deze daad van agressie wordt door de plaatselijke bevolking niet geaccepteerd, zeker niet door bewoners van Servische origine die dromen van een Groot-Servië. Hierin zouden Bosnië-Herzegovina, het koninkrijk Servië en andere regio's/landen met een Slavische bevolking samen gebracht worden.

- Als wraak op de moordaanslag verklaart Oostenrijk-Hongarije de oorlog aan Servië¹.
- Rusland schiet Servië, hun 'Slavische broeders', ter hulp tegen Oostenrijk-Hongarije.
- Duitsland, bondgenoot van Oostenrijk-Hongarije, verklaart op zijn beurt de oorlog aan Rusland.
- Frankrijk, bondgenoot van Rusland, mobiliseert tegen Duitsland.
- Duitsland wil via België Frankrijk in de rug aanvallen. Door tegen de Belgische wil in het land toch binnen te vallen, schenden de Duitsers de Belgische neutraliteit en betrekken het land bij de oorlog.
- Groot-Brittannië, dat garant staat voor het beschermen van de Belgische neutraliteit, verklaart daarom op haar beurt de oorlog aan Duitsland.

6. Twee kampen

Twee kampen vormen zich. Enerzijds zijn er de **Geallieerden**, anderzijds de **Centralen**. De Geallieerden waren gegroepeerd rond de drie grote mogendheden Frankrijk, Groot-Brittannië en Rusland; de Centralen rond Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en het Ottomaanse Rijk.

¹ Servië weigert een onderzoek op haar grondgebied.

Opmerking: Italië is hier in blauw-groen voorgesteld, omdat het land in 1914 neutraal was, maar zich in mei 1915 aansloot bij de Geallieerden.

7. Een wereldoorlog?

De kaart beeldt voor Frankrijk ook een Senegalese soldaat af, een soldaat met een baard en tulband en een Aziatisch ogende soldaat. De kolonies van de grootmachten worden ook meegesleurd in het conflict. Velen van hen sneuvelen in de modder van het westelijk front.

In het Franse leger vechten soldaten mee uit Senegal, Algerije, Madagascar en Indochina. De auteur van de kaart geeft hierop kritiek, want de Duitsers beschouwden de inzet van zwarte troepen als een inbreuk op de raciale orde, een 'zwarte schande'. Groot-Brittannië mobiliseert troepen uit India, Pakistan, Zuid-en Midden-Amerika, Canada, Australië,... Bovendien beperkt het conflict zich niet tot Europa. Er wordt ook in Afrika gevochten, waar Duitsland kolonies had, en in Azië. Op de kaart zie je in Noord-

Afrika gevallen geweren en Franse soldaten die verder naar het binnenland lijken te marcheren. Wanneer de Verenigde Staten dan in 1917 hun entree maken, wordt het echt een oorlog over heel de wereld.

8. Standpunt

Verskillende landen ondergaan de spot van de auteur.

- **Montenegro** is voorgesteld als een luis. Dit kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. Oostenrijk-Hongarije beschouwt Montenegro als een paraziet; of 'als een luis in iemands pels', als een land dat tegenwerkt of constant in de weg loopt. Of het keizerrijk kijkt op het landje neer.
- **Servië** wil de Oostenrijks-Hongaarse kroon duidelijk kwaad berokkenen.
- De **Balkan**, waar Griekenland, Bulgarije, Servië, Montenegro en Albanië deel van uitmaken, wordt beschouwd als het kruidvat van Europa. Dit wordt op de kaart voorgesteld met zowel het kruidvat in Griekenland als de bommen in Montenegro en Servië. De auteur lijkt de Balkanlanden de verantwoordelijkheid van de Eerste Wereldoorlog in hun schoenen te schuiven². Tussen 1878 en 1913 werd de regio verschillende keren herverdeeld en was ze speelbal van grootmachten, een situatie waarmee niemand tevreden was. Dat zie je op de kaart ook aan Bulgarij dat een stuk van Griekenland afzaagt.
- **Russische Rijk** wordt afgebeeld als wreed voor haar eigen volk. Het land respecteert bovendien de internationale verdragen niet.
- Het Franse leger wordt als slapjanus en laf afgebeeld. Bovendien zet **Frankrijk** soldaten uit de kolonies in die op de kaart wegvlugten en wat de auteur op raciale gronden afkeurt.
- **Groot-Brittannië** komt zich moeien met het Europese vasteland, gezeten op een bulldog. Aan z'n slippen hangt 'Völker Rect' waarboven een agressieve slang verschijnt. Werpt Groot-Brittannië zich schijnheilig en leugenachtig (dubbele tong van de slang) op als beschermer van het Volkenrecht?
- **Ierland** behoorde toen nog helemaal tot het Britse Rijk, maar met tegenzin. Het personage keert zich dan ook nors af van Groot-Brittannië. Pas in 1921 wordt de Ierse Vrijstaat uitgeroepen.

De 'vijand' krijgt van de auteur dus flink op zijn kop.

Hier tegenover staat dat **Duitsland** wordt voorgesteld als een burger, misschien om het land een zachtaardiger imago te geven. Deze

voorstelling staat in contrast met de karikaturen die de Duitsers met hun typisch punthelm tonen, met duivelse grimassen of belachelijk. Anderzijds haalt deze burger stevig uit op het oostelijke en westelijke front en vermorzelt hij België in zijn hand. Op de kaart zijn enkel Duitsland en Oostenrijk-Hongarije uitgebeeld met behulp van hun officiële emblemen. Het standpunt van de auteur is duidelijk in het voordeel van Oostenrijk-Hongarije en Duitsland die geen of amper kritiek krijgen en die worden gezien als moedig (tov Frankrijk), beschaafd (tov Rusland), eerlijk en standvastig (tov de Balkan) en als toekomstige overwinnaars.

- De **neutrale landen** worden eerder lamleidend voorgesteld. Spanje en Italië slapen. Nederland heeft haar rug naar Duitsland gekeerd, en kijkt met rustige verwondering richting zee. Denemarken lijkt zelfs te lachen. Wil de auteur van de kaart hiermee aangeven dat zij hun ogen sluiten voor wat er met de rest van Europa en de wereld gebeurt of dat ze er hun rug naar keren? Zweden daarentegen wordt positief voorgesteld. Ze strekt haar hand uit naar Duitsland. Onder de hand zien we een overvloed aan voedsel.
- De namen van de **zeeën rond Europa** zijn veranderd en verwijzen aan wat er in 1914 aan de gang is: dood, moord, schandaal, stilte, half neutraal (halfslachtigheid) het fatale,... Wil dit zeggen dat de auteur een pessimistische visie op de oorlog heeft? Dat hij een pasifist is? Of juist het tegenovergestelde: verdedigt hij op deze wijze zijn land en bondgenoten tegen de anderen?

Op deze kaart worden landen karikaturaal en als stereotype voorgesteld.

- Denken wij vandaag ook nog in stereotypen over bepaalde landen?
- Kunnen karikaturale voorstellen van landen of nationaliteiten leiden tot racisme?
- Kan racisme leiden tot oorlog?

Momentaufnahme
von Europa und
Halbasien
1914/15.

